

الْجَمْعُ السَّالِمُ

ماذا أفعلُ يا إلهي؟!

... الجمعُ السَّالِمُ...؟!

بعْدَ دقائقَ جاءتُ أختُه...

– لماذا أنتَ حيرانُ؟!

– أريدُ كَلِمَاتٍ آخِرُهَا «ون» و «ين»^١.

– ها!... قَصْدُكَ الْجَمْعُ السَّالِمُ لِلْمَذْكَرِ!

هذا بَسِيطٌ جدًّا...!

– بَسِيطٌ؟!

فَفَتَحَتِ الْقُرْآنَ وَ نَظَرَتْ إِلَى سُورَةِ «الْحَجْرِ» وَقَالَتْ

– الْجَمْعُ السَّالِمُ لِلْمَذْكُرِ مِثْلُ «مُسْلِمِينَ»، «صَادِقِينَ»، «سَاجِدِينَ»
و «حَافِظُونَ»، «وَارِثُونَ»، فِي جُمْلَةٍ
هَؤُلَاءِ حَافِظُونَ، وَارِثُونَ.

– طَيِّبٌ جَدًّا ... وَلَكِنْ ...

– وَلَكِنْ ... مَاذَا؟

– أُرِيدُ كَلِمَاتٍ آخِرُهَا «ات»

– هَا! قَصْدُكَ الْجَمْعُ السَّالِمُ لِلْمَوْثِ!

هَذَا بَسِيطٌ أَيْضًا ...

أَوْلَيْكَ حَافِظَاتٌ، مُسْلِمَاتٌ، صَادِقَاتٌ.

فَقَرَأَتْ هَذِهِ الْآيَةَ وَ فِيهَا الْجَمْعُ السَّالِمُ لِلْمَذْكُرِ وَ لِلْمَوْثِ:

﴿إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ
وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ
وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ
وَالصَادِقِينَ وَالصَادِقَاتِ
وَالصَابِرِينَ وَالصَابِرَاتِ
وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ ...﴾

أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿٦٨﴾

أَشْكُرُكَ يَا أُخْتِي.

وقتی می‌خواهیم اسمی بر بیش از دو شخص دلالت کند، به آخر آن «(واو و نون) (ونَ) یا «(یاء و نون) (ینَ) اضافه می‌کنیم^۱. به این جمع «جمع مذکر سالم» می‌گوییم؛ مانند:

مفرد	جمع مذکر سالم
عَالِمٌ مُجْتَهِدٌ*	عَالِمُونَ - عَالِمِينَ مُجْتَهِدُونَ - مُجْتَهِدِينَ

اما اگر اسم دارای «ة» باشد (مؤنث)، برای جمع بستن از «ات» استفاده می‌کنیم و حرف «ة» را پس از اضافه کردن «ات» حذف می‌کنیم. به این نوع جمع «جمع مؤنث سالم» می‌گوییم؛ مانند:

مفرد	جمع مؤنث سالم
طَبِيبَةٌ كَاتِبَةٌ شَجَرَةٌ	طَبِيبَاتٌ كَاتِبَاتٌ شَجَرَاتٌ

۱ - این دو علامت از نظر معنی هیچ فرقی با یک‌دیگر ندارند، اما این که هر یک از آن‌ها در کدام قسمت جمله مورد استفاده قرار می‌گیرد، مطلبی است که إن شاء الله در سال‌های آینده خواهیم خواند، و در حال حاضر فقط این نکته را می‌توان در نظر داشت که هرگاه بخواهیم از جمع مذکر سالم در آغاز جمله استفاده کنیم، علامت «ون» را به کار می‌بریم؛ مانند: المعلمون في المدرسة.

قبلاً آموختیم که:

برای اشاره به یک شخص یا یک چیز و یا دو شخص یا دو چیز، از اسم‌های اشاره‌ی «هذا»، «هذه»، «هذان - هذین»، «هاتان - هاتین» و نیز «ذلک - تلك» استفاده می‌کنیم.

حالا بیاموزیم که:

برای اشاره به چند شخص (سه نفر یا بیشتر) از «هؤلاء» و «أولئك» (این‌ها - آن‌ها) استفاده می‌کنیم؛ مانند:

هؤلاء معلّمون. أولئك معلّمون.

هؤلاء معلّمات. أولئك معلّمات.

تَمَارِينُ

التَّمْرِينُ الْأَوَّلُ

اسم‌های زیر را با در نظر گرفتن مذکر و مؤنث بودن آن‌ها جمع ببندید:

مؤمنة، صالح، عَفِيفَةٌ، صادقة، مُسَلِم

صَادِق، معلّمة، مؤلّف، عالمة.

التَّمْرِينُ الثَّانِي

با توجّه به تصویر جمله‌ها را کامل کنید:

- ١- ال... في السَّمَاءِ * .
- ٢- ال... قُرْبَ الْمَدْرَسَةِ .
- ٣- ال... في الشَّارِعِ .
- ٤- ال... مشغولونَ بِالْعَمَلِ .
- ٥- ال... جَنَّبَ الْجِدَارِ .
- ٦- ال... جالِسَانِ .

التَّمْرِينُ الثَّلَاثُ

با توجه به تصویر پاسخ دهید (با جمله‌ی کامل):

۱ - مَنْ فِي الْعُرْفَةِ؟

۲ - هَلْ هَاتَانِ نَمَلَتَانِ؟

۳ - مَا هَاتَانِ؟

۴ - مَنْ أَوْلَئِكَ؟

۵ - هَلْ هُوَ لَاءِ جَالِسُونَ؟

الْتَّمْرِينُ الرَّابِعُ

در جاهای خالی کلمات مناسبی (از بین آنچه تاکنون آموخته‌اید)

بگذارید:

۱ - هَاتَانِ ... عَلَى الْجِدَارِ.

۲ - ... مُدْرَسُونَ.

۳ - هَذَانِ ... فِي الْمَحْفَظَةِ.

۴ - أَوْلَئِكَ

۵ - ... عَالِمَاتٌ.

الْتَّمْرِينُ الْخَامِسُ

هریک از کلمات داده شده را در جای مناسب خود قرار دهید و تغییرات

لازم را انجام دهید:

ذَهَبَ * الْمُعَلِّمُونَ إِلَى الْمَدْرَسَةِ.

۱ - الْبَيْتِ

۲ - جَاءَ

۳ - الطَّالِبُ

۴ - الْمُدْرَسُونَ

۵ - الْمَدْرَسَةِ

۶ - الْمُعَلِّمُونَ

۷ - ذَهَبَ

التَّمْرِينُ السَّادِسُ

جمله‌های زیر را با استفاده از نمونه عبارت‌های عربی که تاکنون خوانده‌ایم به عربی ترجمه کنید:

- ۱- راستگویان موقفند^۱.
- ۲- مؤمنان در بهشتند^۲.
- ۳- دانشمندان (زن) محبوبند^۳.

الدَّرَاسَاتُ الْقُرْآنِيَّةُ

کلمه‌های جمع مذکر و مؤنث سالم را در آیه‌ی زیر شناسایی کنید و سپس هر کلمه را در مقابل مفرد آن در جدول بنویسید.

- ۱- ﴿فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا﴾ نساء / ۹۵
- ۲- ﴿إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُدْهِنُ السَّيِّئَاتِ﴾ هود / ۱۱۴

مذکر		جمع سالم		
ون	ین	مفرد		
.....	المُجَاهِدِ		
.....	القَاعِدِ		

مؤنث		جمع سالم		
		مفرد	جمع مؤنث سالم	
		الْحَسَنَةُ	
		السَّيِّئَةُ	

۳- محبوب : محبوبٌ.

۱- موقف : ناجح، موقفٌ.

۲- بهشت : الجنةٌ.

جمع مذکر سالم کلمه‌های مفرد زیر را در پایان آیات سوره‌ی «مُطَفِّفِین» پیدا کنید و در جای خود بنویسید: (مانند نمونه)

مفرد	جمع با «ون»	جمع با «ین»
عَالَم	—	عَالَمِین
مَكْذِب
مَبْعُوث
حَافِظ
مُفَرَّب
ضَالّ

سعيد يرسم

دَخَلَ التَّلَامِيذُ فِي الصَّفِّ.

ثُمَّ جَاءَ مَعْلَمُ الرَّسْمِ.

بَدَأَ التَّلَامِيذُ بِالرَّسْمِ.

أَخَذَ سَعِيدُ الْقَلَمَ وَفَتَحَ دَفْتَرَ الرَّسْمِ.

رَسَمَ صُورَةَ الشَّمْسِ فِي السَّمَاءِ،

ثُمَّ رَسَمَ نَهْرًا صَغِيرًا

وَأَشْجَاراً وَجِبَالاً
وَرَسْمَ طَائِرِينَ
صَغِيرِينَ فِي قَفْصٍ .
نَظَرَ سَعِيدٌ إِلَى الرَّسْمِ ...
وَسَأَلَ نَفْسَهُ :
هَلْ تُحِبُّ الطُّيُورُ الْقَفْصَ ؟!
كَلَّا ! ... أبدأ ...
فَفَتَحَ صَفْحَةً جَدِيدَةً .
رَسَمَ طَائِراً
عَلَى شَجَرَةٍ بِاسِقَةٍ
وَحَوْضاً مَمْلُوءاً بِالْمَاءِ
وَفَرَاشَاتٍ فِي السَّمَاءِ .

أَقْلَام

قَلَمَانِ

قَلَم

كُتُب

كِنَابَانِ

كِنَاب

أَبْوَاب

بَابَانِ

بَاب

در درس قبل آموختیم جمع سالم جمعی است که شکل مفرد آن تغییر نمی‌کند؛ اکنون باید بدانیم که بعضی از اسم‌ها با تغییر شکل مفرد آن‌ها جمع بسته می‌شوند که آن‌ها را **جمع مُکَسَّر** می‌نامیم.

ساختن جمع مکسر، قاعده‌ی خاصی ندارد و بسیاری از آن‌ها در فارسی کاربرد فراوان دارد که نمونه‌هایی از آن را در مثال‌های زیر می‌بینیم:

۵- مساجد ، مَرَاجِع

۶- رَجَال ، نِقَاط

۷- أُمُور ، عِلُوم

۸- تَلَامِیذ ، تَفَاسِیر

۱- أَشْخَاص ، أَشْجَار

۲- أَنْبِیَاء ، أَوْلِیَاء

۳- أَهَالِی ، أَرَاضِی

۴- عُلَمَاء ، شَهَدَاء

التَّمْرِينُ الْأَوَّلُ

با توجه به متن، به سؤالات ذیل پاسخ کامل دهید:

- ۱- ما أَخَذَ سَعِيدٌ؟
- ۲- أَيْنَ دَخَلَ التَّلَامِيذُ؟
- ۳- مَنْ دَخَلَ فِي الصَّفِّ؟
- ۴- ماذا سَأَلَ سَعِيدٌ؟

التَّمْرِينُ الثَّانِي

با اسم اشاره‌ی مناسب جاهای خالی را پر کنید:

- ۱- کتابٌ مفیدٌ.
- ۲- عالِمَانِ مُحْتَرَمَانِ.
- ۳- نُفَّاحَتَانِ.
- ۴- سَفِينَةٌ.
- ۵- رَجَالٌ.*
- ۶- مَدِينَةٌ جَمِيلَةٌ.
- ۷- فَاضِلَاتٌ.

التمرین الثالث

جدول زیر را کامل کنید:

مفرد	مثنی	جمع
یوم	یومان	أیام
مدرسة
...	مُسَابَقَتَانِ	...
...	خَطَّانِ	...
...	تَلْمِیذَانِ	...
...	مُعَلِّمَانِ	...

التمرین الرابع

در عبارتهای زیر که بخشی از دعای ندبه است، جمعهای مکسر وجود دارد.

با توجه به مفردهایی که در جدول زیر نوشته شده، جمع مکسر آن را از متن پیدا کنید و کنار آن بنویسید.

أَيْنَ الشَّمْسُ * الطَّالِعَةِ *؟ أَيْنَ الأَقْمَارِ * المُنِيرَةِ *؟ أَيْنَ الأَنْجُمِ * الزَّاهِرَةِ *؟ أَيْنَ
أَعْلَامِ * الدِّينِ و قَوَاعِدِ * العِلْمِ *... أَيْنَ المُدَّخِرِ * لِتَجْدِيدِ * الفَرَايِضِ * وَالسَّنَنِ *؟ ...

قَمَر	...	قاعدة	...	شمس	...	سُنَّة	...	نَجْم	...
عَلَم	...	فريضة	...						

التَّمْرِينُ الْخَامِسُ

مفرد جمع‌های زیر را که از آیات سوره‌ی حَجْر انتخاب شده‌اند، بنویسید
و سپس آن‌ها را به جمع مؤنث سالم تبدیل کنید:

جمع مؤنث سالم	مفرد مؤنث	مفرد مذکر	جمع مذکر سالم
...	حَافِظُونَ
...	مُسْلِمِينَ
...	صَادِقِينَ
...	مُؤْمِنِينَ
...	نَاطِرِينَ*
...	سَاجِدِينَ
...	خَاشِعِينَ

التَّمَرِينُ السَّادِسُ

جمع‌های مکسر زیر از عبارات‌های ابتدای زیارت «جامعه کبیره» برگزیده شده است. هر یک از آن‌ها را در مقابل کلمه‌ی مفرد خود بنویسید و سپس معین کنید کدام دسته از حروف مقابل آن، حروف مشترک کلمه مفرد و جمع مکسر است، روی حروف غلط خط بکشید.

(أُمَّاءَ – أَوْصِيَاءَ – أَنْبِيَاءَ – أَرْكَانَ – عِبَادَ – أُمَّةً)

مفرد	جمع مکسر	کدام دسته حروف مشترک هر دو کلمه هستند؟
عَبْدٌ	...	ع ب د
نَبِيٌّ	...	ن ب ی
رُكْنٌ	...	ر ک ن
وَصِيٌّ	...	و ص ی
أَمِينٌ	...	ا م ن
إِمَامٌ	...	ا م ة

با توجه به حروف راهنما، جدول را کامل کنید:

		ج		۱
		م		۲
		ع	۳	
		م		۴
		ک	۵	
		س		۶
		ر		۷

۱ - جمع مکسر رَجُل

۲ - جمع مکسر أَمْر

۳ - مفرد علوم

۴ - جمع مکسر تَلْمِيز

۵ - جمع مکسر کِتَاب

۶ - جمع مکسر تَفْسِير

۷ - جمع مکسر طَير

الدراسات القرآنية

در هر یک از آیات زیر، «جمع مکسر» به کار رفته است. با توجه به مفرد آن‌ها، کلمه‌ی جا افتاده (جمع مکسر) را بنویسید و آیه را تکمیل کنید:

نساء / ۵۷ (زوج‌هایی پاک) ... مَطَهَّرَةٌ (زوج)

بینة / ۳ (در آن کتاب‌هایی ارزشمند وجود دارد) ... قِيمَةٌ (کتاب)

... کُمْ و ... کُمْ فِتْنَةٌ (مال - وُلْد)

تغابن / ۱۵ (مال‌ها و فرزندانان آزمایشی هستند)

صف / ۱۴ (یاران خدا باشید) ... کُونُوا ... اللّٰهَ (ناصر)

در جای خالی آیات، یکی از هم خانواده‌های کلمه‌های داخل مربع قرار می‌گیرد. از میان کلمه‌های داخل دایره، یکی درست است. آن را در جای خالی بنویسید.

سَمَاء

بقرة / ۱۰۷ سَمَوَات

اسم

پادشاهی آسمان‌ها و زمین از آن اوست.

نَهْر

جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا ...

بقرة / ۲۵ رهن

الأنهار

باغ‌هایی که رودهایی از زیر آن جاری است.

جَبَل

وَإِذَا ... سَيَّرَتْ

تکویر / ۳ جلب

الجبال

هنگامی که کوه‌ها به حرکت درآیند.